

Markku Fredman

asianajaja
Helsinki

Rikosasianajajia koolla Tbilisissä

Georgian pääkaupungissa Tbilisissä pidettiin 3.-4.11.2005 seminaari ”The role of Defence Lawyers in Guaranteeing a Fair Trial”. Seminaarin järjesti Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö ETYJ, jossa on mukana perinteisten eurooppalaisten maiden lisäksi kaikki itsenäistyneet neuvostotasavallat, USA ja Kanada.

Olin paikalla ainoa suomalainen. Kiitän ulkoministeriötä tuesta matkakustannusten osalta.

Seminaarin päätarkoitus oli arvioida varsinkin entisten neuvostotasavaltojen rikosoikeudenkäyntimenettelyä ja muutoksia, joita niihin tulisi tehdä.

Seminaari jakaantui kolmeen istuntoon joiden aiheet olivat asianajajan saatavuus, asianajajajärjestelmän sääntely ja ammattiin pääsy sekä osapuolten tasavertaisuus rikosprosessissa.

Taustana seminaarille oli mittavaksi osoittautunut työ, jota Yhdysvaltain lakimiesjärjestö ABA tekee Itä-Euroopassa ja entisissä neuvostotasavalloissa. Ilmeni, että ABA:n CEELI projekti (Central European and Eurasian Law Initiative) on mukana kehittämässä rikosoikeusjärjestelmää lähes kaikissa uusissa demokratioissa ja sellaisiksi aikovissa.

Seminaarin avausistunnon pääpuhujana oli eteläafrikkalainen *Sir Sydney Kentridge Q.C.*, joka on aikanaan 1960-luvun alussa puolustanut *Nelson Mandelaa* valtiopetossyytettä vastaan ja onnistui pelastamaan tämän kuolemantuomiolta. Sir Sydney kertoi yli 50-vuotisesta puolustusasianajajan urastaan ja korosti itsenäisen asianajajakunnan merkitystä ja loputonta pyrkimystä aseiden tasavertaisuuteen syyttäjän kanssa. Hän varoitti samaistamasta asianajajaa päämieheen. Alustajavalinta oli hyvin osuva, koska Itä-Euroopan tilanne vastaa monessa suhteessa sitä

joka Etelä-Afrikassa vallitsi hieman aikaisemmin.

Oikeusavustajan saatavuutta koskevan istunnon alustaja oli Los Angelesin Public Defenders Officeen johtaja *Michael Judge*. Hän johtaa 700 lakimiehen yksikköä, joka vastaa vähävaraisten rikossyytettyjen avustamisesta Los Angelesin seudulla. Mielenkiintoista oli kuulla, että toimistossa työskentelee lakimiesten ohella kymmeniä rikostutkijoita, joiden tehtävänä on täydentää ja arvioida suo-

ritettua esitutkintaa. Hän mainitsi, että työkaluna heillä on mm. tietokanta väärinkäyttöksiin ja väkivaltaan syyllistyneistä poliiseista.

Käytetyissä puheenvuoroissa ilmeni suomalaisittainkin tuttuja ilmiöitä: poliisin haluttomuus kutsua avustaja pidätetyn luo, avustajan tarpeen vähättely, kuulustelujen huono taltiointi jne. Michael Judge totesikin, että kaikkien vakavien rikosten kuulustelut tulee nauhoittaa ja henkirikosjutuissa kuulustelut tulee tallettaa videolle.

Puheenvuoroissa tuli karusti ilmi rikosasianajon todellisuus: Ukrainassa poliisi suosittelee entisiä poliiseja puolustajiksi. Venäjällä asianajajia kuulustellaan esitutkinnassa mitä erikoisimmista syistä, jonka jälkeen he ovat esteellisiä avustajaksi. Kodittomia talonvaltaajia avustaneen asianajajan autosta löytyi yllättäen luvaton pistooli ja asianajaja odotti kuukausien tutkintavankeus. Georgiassa päämiestään vankilaan tapaamaan mennyt asianajaja joutui itse selliin. Azerbaizdanissa viiteen vuoteen kukaan ei ole päässyt asianajajaliiton jäseneksi, kun vanhat asianajajat turvaavat markkinat itselleen. Uzbekistanissa maan ensimmäisessä terrorisioikeudenkäynnissä tekonsa tunnustanut halusi nimenomaan valtion palveluksessa olevan avustajan itselleen.

Toisen istunnon aiheena olikin jo esille tullut tilanne, jossa monopolistisia etuja nauttiva asianajajakunta turvaa omat etunsa rajaamalla asianajajien lukumäärän pieneksi. Alusjana toimi Berliinin asianajajayhdistyksen puheenjohtaja *Margarete von Galen*. Saksassa on hyvässä muistissa ne ongelmat jotka aiheutuivat punaisen prikaatin jäsenten asianajajille: jutun syyttäjät vaativat asianajajien erottamista liitostaan ja asianajajaoikeuksien menetystä.

Monessa entisessä neuvostotasavallassa ja mm. Serbiassa vaikuttaa olevan ongelmana se, että yhteiskuntien muutoksen yhteydessä työttömiksi jääneet turvallisuuspoliisin upseerit ovat hakeutuneet asianajajiksi ja heidän eettisessä tasossaan vaikuttaisi olevan toivomisen varaa.

Moldovassa asianajajalaki katsottiin perustuslain vastaiseksi ja sen seurauksena asianajajat ryhtyivät lakkoon. Lakkosovittelu toteutettiin Euroopan neuvoston toimesta, jonka puoleen asianajajat olivat kääntyneet.

Hämmästyttä herätti ukrainalaisasianajajan puheenvuoro, jossa kerrottiin, että Ukrainassa asianajajaliiton jäsenyydellä ei ole merkitystä: kun kuka tahansa saa avustaa oikeudenkäynnissä. Asiakkaat eivät tästä tiedä ja kääntyvät kelvottomien avustajien puoleen!

Valko-Venäjällä oikeusministeriö jakaa lisenssit oikeudenkäyntiavustajille. Jos sellaista ei saa, valitusoikeutta ei ole.

Kolmas istunto käsitteli tasavertaisuutta, *equality of arms*. Alustajan toimi englantilainen barrister *Louise Christian*, joka on avustanut mm. Guantanamon vankeja ja itsemurhapommittajien perheenjäseniä, joita on epäilty siitä, etteivät ole ennalta ilmiantaneet läheistään. Christian korosti esitutkinta-aineiston saatavuutta tasavertaisuuden lähtökohtana. Englannissa on järjestelmä, jossa jotakin aineistoa avustaja ei saa paljastaa päämiehelleen!

Eräässä jutussa oli näyttönä 300 CD-levyllistä äänitteitä. Ne on äärimmäisen hankala käydä asiakkaan kanssa läpi vankilassa kun tietokonetta tms. ei saa käyttää ja ihmiset pitäisi tunnistaa äänestä.

Toinen alustaja oli pietarilainen *Mihail Hodorkovskin* puolustajaryhmään kuulunut *Juri Schmidt*. Hänen mukaan

puolustuksen asema on heikentynyt presidentti Putinin valtakaudella. Poliittisissa jutuissa ei ole tasavertaisuutta, muissa se toteutuu, mutta tällöin on ongelmana korruptio. Venäjällä on sellainenkin meille tuttu ongelma, että puolustus saa esitutkinta-aineiston käyttöönsä vasta kun poliisi on saanut työnsä valmiiksi. Lisätutkintaa tehdään vain jos poliisi tai syyttäjät pitää sitä tarpeellisena.

Keskustelussa ilmeni ongelmia myös länsimaissa: esimerkiksi Itävallassa puolustuksen asiantuntija ei voi kyseenalaistaa tuomioistuimen käyttämän asiantuntijan käsitystä. USA:ssa erityinen ongelma on poliisin epärehellisyys. Michael Judge toi esiin myös sen, että epärehelliset lakimiehet puristavat kaiken rahan asiakkaalta ja tämän perheeltä katteettomilla lupauksilla hyvästä lopputuloksesta.

Keskustelussa tuli ilmi myös uhrin näkökulma: esimerkiksi Tsetseniassa kidnappauksen tai ryöstön uhrista tulee syyttäjän vastapuoli kun tekijäksi epäillään sotilaista tai virkamiehiä. Tsetseniassa on viisi asianajajaa kadonnut, joista yksi on tapettu. Tämä on johtanut siihen, ettei asianajajia enää saa hankaliin juttuihin. Syyttäjät on samaistunut epäiltyihin myös sukellusvene Kurskin uppoamisen ja Beslanin koulukaappauksen selvittelyssä.

Kaikissa entisen Neuvostoliiton alueen maissa tuntui edelleen olevan vallalla käytäntö sijoittaa syytetyt häkkeihin istuntosalin reunaan. Moskovassa häkki on korvattu muovisella ”akvaariolla”, josta puhe kantaa vain mikrofonin ja kaiuttimen avulla. Yritä siinä sitten keskustella asianajajan kanssa kesken istunnon.

Puheenvuoroissa moitittiin asianajajia siitä, etteivät he käytä oikeuksiaan ja luottavat liikaa tutkintaan eivätkä osallistu siihen aktiivisesti. Asianajajien tulee jatkuvasti kehittää ammattitaitoaan mm. tutkintamenetelmistä. Tuomareita moitittiin veljeilystä syyttäjien kanssa. Turkissa tuomarit ja syyttäjät työskentelevät yhdessä ja heillä on yhteinen karriääri ja samaistuvat sosiaalisesti toisiinsa. Siellä syyttäjät saavat olla istuntosalissa silloinkin kun muut asianosaiset ovat käytävällä!

Esitutkinta-aineiston saatavuuden osalta Suomen lainsäädäntö ja käytäntö vastaa täysin itäeurooppalaisten kehitysmaiden tasoa. Olikin ajatuksia herättävää kuunnella puheenvuoroja, joissa moitittiin poliisia salailusta esitutkinnan aikana. ETYJ tuleekin tämän seminaarin raportissa antamaan

joukon suosituksia, joissa mm. tähän ongelmaan puututaan. Ehkä siis näiden suositusten myötä Suomessakin poliisi joutuu luovuttamaan tietoa puolustuksen käyttöön jo kesken esitutkinnan.

.....

http://www.osce.org/odihr/item_6_9740.html

Office for Democratic Institutions and Human Rights

Press release

OSCE conference calls for better protection of defence lawyers

TBILISI, 4 November 2005 - The first major international conference to focus on the role and rights of defence lawyers, organized by the OSCE, ended today in the Georgian capital.

The two-day event brought together more than 300 participants, including representatives of 126 non-governmental organizations, as well as governmental representatives, lawyers and legal experts

"Defence lawyers are front-line human rights defenders," said Ambassador Christian Strohal, Director of the OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights.

"The marker of a society that truly respects human rights and freedoms is when lawyers can freely and without obstruction represent those who are the most condemned, feared, or hated, to ensure that their rights are fully respected. These are the cases that challenge how strongly fundamental human rights protections are guaranteed."

This was the first OSCE-organized international conference to be held in Georgia.

Participants voiced concern over a number of issues, including access to legal counsel, government interference in the work of the defence, and violations of the lawyer-client privilege by the state.

"If you wish to belong to the community of nations who believe in democracy and in respect for the rights of the individual citizen, then you must accept that government itself must be subject to the rule of law," said Sir Sydney Kentridge, Queen's Counsel.

"And the rule of law cannot exist unless every effort is made to ensure that all trials, large and small, are fair. To achieve that, the state must ensure that there are not only independent judges, but also fair prosecutors and competent and independent defence lawyers. Without this last element, nothing else would count."

The conference generated a significant number of recommendations for states, as well as for the OSCE itself.

One recommendation was that the power to authorize detention be removed from prosecutors, that states ensure transparent admission to legal practice on a non-discriminatory basis, and that states ensure that lawyers' communication with their clients be completely confidential.